

Τόποι Εξορίας

A. Η Σατραπεία

Καβάφης Κ. Π

[Σχολιασμός του ποιήματος- θέματα προς συζήτηση]

B. Εξόριστοι στο Αιγαίο

Του Πέτρου Θέμελη

[Η εξορία στην αρχαιότητα: Ρωμαϊκή εποχή: Τα νησιά του Αιγαίου – Ποιοι ήταν οι εξόριστοι, συνθήκες εξορίας- διαβίωσης, σχέσεις εξόριστων με τους ντόπιους πληθυσμούς, προσφορά των εξόριστων]

Γ. Νομικό πλαίσιο γύρω από την εξορία -εκτοπισμός

1. 1871 κυβέρνηση Α. Κουμουνδούρου: νόμος «**Περί καταδιώξεως της ληστείας**»
2. 1917 κυβέρνηση Ε. Βενιζέλου: νόμος **755** για την εκτόπιση των υπόπτων, που απειλούσαν την «**δημοσίαν ασφάλειαν**» και την «**ησυχία των πολιτών**».
3. 1924 κυβέρνηση Α. Παπαναστασίου: διάταγμα «**Περί συστάσεως εν εκάστω νομό επιτρόπων ασφαλείας**».
4. 1926 δικτατορική κυβέρνηση Θ. Πάγκαλου: νομοθετικό διάταγμα «**Περί εκτοπίσεως εκτός των ορίων του κράτους**»
5. 1929 κυβέρνηση Βενιζέλου: νόμος **4229**, γνωστός ως «**Ιδιώνυμο**», «**Περί μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των ελευθεριών των πολιτών**».
6. 1936 δικτατορία του Ι. Μεταξά: αναγκαστικός νόμος **117**

Δ. Σύνταγμα 1975

[κατάργηση όλων των παραπάνω νομικών διατάξεων]

Τόποι Εξορίας

1. Η Σατραπεία

Καβάφης Κ. Π

Τι συμφορά, ενώ είσαι καμωμένος
για τα ωραία και μεγάλα έργα
η άδικη αυτή σου η τύχη πάντα
ενθάρρυνσι κ' επιτυχία να σε αρνείται·
να σ' εμποδίζουν ευτελείς συνήθειες,
και μικροπρέπειες, κι αδιαφορίες.
Και τι φρικτή η μέρα που ενδίδεις,
(η μέρα που αφέθηκες κ' ενδίδεις),
και φεύγεις οδοιπόρος για τα Σούσα,
και πηαίνεις στον μονάρχη Αρταξέρξη
που ευνοϊκά σε βάζει στην αυλή του,
και σε προσφέρει σατραπείες και τέτοια.
Και συ τα δέχεσαι με απελπισία
αυτά τα πράγματα που δεν τα θέλεις.
Άλλα ζητεί η ψυχή σου, γι' άλλα κλαίει·
τον έπαινο του Δήμου και των Σοφιστών,
τα δύσκολα και τ' ανεκτίμητα Εύγε·
την Αγορά, το Θέατρο, και τους Στεφάνους.
Αυτά πού θα σ' τα δώσει ο Αρταξέρξης,
αυτά πού θα τα βρεις στη σατραπεία·
και τι ζωή χωρίς αυτά θα κάμεις.

Σχολιασμός του ποιήματος:

1. Να προσδιορισθεί το περιεχόμενο που προσδίδει ο ποιητής στον όρο «εξορία», αφού ληφθεί υπόψη το λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί προκειμένου να περιγράψει α) την εξορία ως μια κατάσταση δεδομένη και β) τις συνέπειες της πάνω στον εξόριστο-πρωταγωνιστή του ποιήματος.
2. Να εκτιμηθούν οι αντιδράσεις και η όλη ψυχολογική κατάσταση του εξόριστου με δεδομένη την ψυχολογία του και τις αρχές του.
3. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η «Σατραπεία» διδακτικό ποίημα;

2. Εξόριστοι στο Αιγαίο

Του Πέτρου Θέμελη

Η επαίσχυντη κυβερνητική τακτική της εξορίας των ανεπιθύμητων πολιτικών αντιπάλων είναι πανάρχαια. Ο «οστρακισμός» για παράδειγμα που είχε στιγματιστεί ήδη στην αρχαιότητα ως διαδικασία αντιδημοκρατική, οδήγησε στην εξορία, μεταξύ 487 και 416 π.Χ., προσωπικότητες της πολιτικής ζωής της Αθήνας, όπως ο Αριστείδης, ο Θεμιστοκλής και ο Κίμωνας. Εξορία σήμαινε εκτοπισμό έξω από τα όρια της πόλης κράτους. Ο εκτοπισμός ωστόσο των ανεπιθύμητων στα νησιά του Αιγαίου είναι πρακτική που καθιερώθηκε, όπως φαίνεται, στα ρωμαϊκά αυτοκρατορικά χρόνια. Προξενεί πάντως εντύπωση ότι και νησιά του Αιγαίου μεγάλα, καταπράσινα και εύφορα, περιζήτητα σήμερα για θερινές ανέμελες διακοπές, όπως η Λέσβος, η Σάμος, η Ρόδος και η Κως, ακόμα και η Κρήτη είχαν επιλεγεί ως τόποι εξορίας στα χρόνια της ρωμαιοκρατίας, κυρίως από τον πρώτο αιώνα π.Χ. και εξής. Όχι όμως οποιωνδήποτε ανεπιθύμητων, αλλά ισχυρών και

επώνυμων μελών της ρωμαϊκής αριστοκρατίας, μελών του αυτοκρατορικού οίκου, συγκλητικών, αξιωματούχων της κυβέρνησης, γυναικών της ανώτερης τάξης, καθώς επίσης ρητόρων, «επικίνδυνων» φιλοσόφων και δασκάλων. Οι διακεκριμένοι αυτοί και εύποροι κατά κανόνα Ρωμαίοι πολίτες, ακόμη και αν είχαν διαπράξει σοβαρά εγκλήματα, είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν την εξορία από τη φυλάκιση στην πατρίδα ή τον θάνατο. Οι πληροφορίες που έχουμε από Ρωμαίους συγγραφείς είναι ότι ο αριθμός των εξόριστων ήταν μεγάλος, οι συνθήκες όμως διαβίωσής τους πολυτελείς! Οι περιορισμοί που είχαν επιβληθεί στα χρόνια του αυτοκράτορα Αυγούστου, σε σύγκριση με αυτούς της πρόσφατης ιστορίας μας, ηχούν παράξενα στ' αυτιά μας, όπως για παράδειγμα: να μη διαμένουν οι εξόριστοι στην ενδοχώρα των νησιών, να διατηρούν μόνο ένα μεγάλο πλοίο των 30 τόνων και δύο μικρότερα σκάφη με κουπιά, να μην έχουν περισσότερους από είκοσι υπηρέτες, όσο για την περιουσία τους, δεν έπρεπε απλώς να ξεπερνά το μισό εκατομμύριο σηστέρσια! Τον εξόριστο ακολουθούσαν ενίοτε η σύζυγος και τα παιδιά του. Η πολιτική αυτή της Ρώμης είναι προφανές ότι δεν αποσκοπούσε στη φυσική εξόντωση των πολιτικών αντιπάλων της, αλλά στην απομάκρυνσή τους από το προσκήνιο των πολιτικών εξελίξεων. Ένα από τα θετικά στοιχεία αυτής της πολιτικής είναι ότι οι εύποροι Ρωμαίοι εξόριστοι συνέβαλλαν στην οικονομική αναθέρμανση των νησιών του Αιγαίου, που μαστίζονταν από ολιγανθρωπία και απειλούνταν με ερήμωση. Ένας Ρωμαίος συγκλητικός, που εξορίστηκε το 65 μ.Χ. στην Άνδρο ως συνεργός σε συνωμοσία, καθώς και η πλούσια σύζυγός του, υπήρξαν ευεργέτες του νησιού.

3. Νομικό πλαίσιο

*Αν είναι από τη μοίρα μου, στα βράχια να πεθάνω
δε θέλω εγώ οι φίλοι μου να κλάψουνε για μένα
θέλω όμως τραγούδια κλέφτικα να σιγοτραγουδούνε
και κόκκινα τριαντάφυλλα στον τάφο μου ν' ανθούνε.*

(Αη-Στράτης, 20 Ιούνη 1952)

Η ιστορία της εξορίας στο ελληνικό κράτος αρχίζει από παλιά. Ως συγκροτημένος θεσμός η επιβολή του αστυνομικού μέτρου της εκτόπισης εμφανίζεται με το νόμο του 1871 (της κυβέρνησης του Α. Κουμουνδούρου) "Περί καταδιώξεως της ληστείας", όπου προβλεπόταν ο εκτοπισμός των συγγενών όσων επικηρύσσονταν σαν ληστές. Αναφέρεται πως με βάση αυτό το νόμο που υπέστη πολλές τροποποιήσεις στις επόμενες δεκαετίες έγιναν πλήθος εκτοπίσεων. Οι εκτοπίσεις αρχικά απέβλεπαν στην καταστολή των ληστών, αργότερα των ζωοκλεφτών, των λαθρέμπορων και άλλων θεωρούμενων ως "εχθρών της κοινωνίας και του κράτους", συμπεριλαμβάροντας τελικά και τους πολιτικούς αντίπαλους του εκάστοτε καθεστώτος στους οποίους και επικεντρώθηκαν.

Το 1913 η εφαρμογή του μέτρου της εκτόπισης επεκτάθηκε με νόμο και σε περιοχές, που απελευθερώθηκαν με τους βαλκανικούς πολέμους, ενώ στράφηκε ιδιαίτερα κατά των σοσιαλιστών. Βάσει αυτού, για παράβαση του νόμου "περί καταδιώξεως της ληστείας", με διαταγή του Γενικού Διοικητή Μακεδονίας Θ. Σοφούλη τον Ιούνιο του 1914, μετά τη μεγάλη απεργία των καπνεργατών, συνελήφθησαν στη Θεσσαλονίκη και εκτοπίστηκαν για δύομιση χρόνια στη Νάξο δύο ηγέτες της σοσιαλιστικής Φεντερασιόν, ο Μπεναρόγιας και ο Γιονάς (γραμματέας του Διεθνούς Συνδικάτου Καπνεργατών). Το 1917 ψηφίζεται ο νόμος 755 της κυβέρνησης Βενιζέλου για την εκτόπιση των υπόπτων που επαπειλούσαν την "δημοσίαν ασφάλειαν" και την "ησυχία των πολιτών", ενώ το 1918 εκδόθηκε ο νόμος 1227 (τροποποιητικός κι αυτός του νόμου του 1871), με τον οποίον προβλεπόταν η εκτόπιση για συγγενείς καταδικασμένων ή καταδιωκόμενων προσώπων, τα οποία είχαν υποπέσει σε αδικήματα ανυποταξίας, στάσης κ.λ.π.

Το 1924 η κυβέρνηση Α. Παπαναστασίου, του λεγόμενου και "πατέρα της Δημοκρατίας", εξέδωσε το διάταγμα "Περί συστάσεως εν εκάστω νομώ επιτρόπων ασφαλείας", με το οποίο καθιερώθηκε επίσημα κι απροσχημάτιστα η εκτόπιση για πολιτικούς λόγους. Το διάταγμα αυτό δέχτηκε ουσιαστικές τροποποιήσεις με το νομοθετικό διάταγμα του 1926 της δικτατορικής κυβέρνησης Θ. Πάγκαλου: "Περί εκτοπίσεως εκτός των ορίων του κράτους παντός και πάσης εθνικότητος ατόμου υπόπτου διαπράξεως πράξεων ή διαδόσεως ιδεών αντικειμένων εις τα

κυριαρχικά του κράτους δικαιώματα ή αποβλεπουσών εις αφαιρέσιν τμημάτων τούτου υπό τύπον αυτονομίας προσαρτήσεως εις τα όρια άλλου κράτους ή καθ' οιονδήποτε άλλον τρόπον μεταβολήν των ορίων του, ή αντικειμένων εις την δημόσιον τάξιν, ησυχίαν και ασφάλειαν της χώρας...”, το οποίο παρέμεινε σε ισχύ ως τη Μεταπολίτευση του 1974.

Το 1929 η κυβέρνηση Βενιζέλου εξέδωσε τον περίφημο νόμο 4229, ο οποίος έμεινε γνωστός ως “Ιδιώνυμο”, “Περί μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των ελευθεριών των πολιτών”, με τον οποίο επισημοποιήθηκε η καταδίωξη των κομμουνιστικών ιδεών και δραστηριοτήτων: “ Όστις επιδιώκει την εφαρμογήν ιδεών εχουσών ως έκδηλον σκοπόν την διά βίαιων μέσων ανατροπήν του κρατούντος κοινωνικού συστήματος, ή την απόσπασιν μέρους εκ του όλου της Επικρατείας, ή ενεργεί υπέρ της εφαρμογής αυτών προσηλυτισμόν τιμωρείται με φυλάκισιν τουλάχιστον έξι μηνών. Προς τούτοις επιβάλλεται διά της αποφάσεως και εκτοπισμός ενός μηνός μέχρι δύο ετών...”. Το “Ιδιώνυμο” τέθηκε σε ισχύ τον Ιούλιο του 1929, και αντικαταστάθηκε από τη δικτατορία του Μεταξά με τον αναγκαστικό νόμο 117 του 1936. Στο μεταξύ επανήλθε και το μέτρο της προληπτικής διοικητικής εκτόπισης με το νόμο 5174 του 1931. Όλα αυτά τα διαρκώς εντεινόμενα μέτρα συνοδεύουν τη συνεχή όξυνση των κοινωνικών και ταξικών συγκρούσεων της εποχής και επιβάλλονται για την αντιμετώπιση του τότε “εσωτερικού εχθρού”. Μόνο με βάση το νόμο περί “Ιδιώνυμου αδικήματος” υπολογίζεται ότι έγιναν περίπου 3.000 καταδίκες με συνοπτικές διαδικασίες.